

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ДОШКІЛЬНИКІВ ЧЕРЕЗ РОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконав: студент(ка) 471 групи

Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми «Дошкільна освіта»

Рожанська Ліна Сергіївна

Керівник к.пед.н. Цюпак І.М.
Рецензент к.пед.н., доц. Валуєва І.В.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи екологічної освіти дітей дошкільного віку	
1.1. Сутність екологічної освіти дітей дошкільного віку в контексті сучасної педагогічної думки.....	7
1.2. Екологічна компетентність дошкільників.....	10
1.3. Зміст понять «розвивальне середовище», «еколого-розвивальне середовище».....	13
РОЗДІЛ 2. Експериментальна робота з формування екологічної компетентності дошкільників через розвивальне середовище	
2.1. Характеристика рівнів сформованості екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку.....	17
2.2. Організація розвивального середовища для дітей старшого дошкільного віку.....	26
2.3. Динаміка змін у екологічній компетентності старших дошкільників засобами розвивального середовища.....	35
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЖДЕРЕЛ.....	42
ДОДАТКИ	
Додаток А. Форма картки діагностичного обстеження рівня сформованості екологічної компетентності дитини старшого дошкільного віку.....	48
Додаток Б. Результати констатувального та контрольного етапів експерименту.....	49
Додаток В. Перелік навчально-наочних посібників	50
Додаток Г. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету.....	53
Додаток Д. Довідка про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці.....	54

ВСТУП

Одним з актуальних питань, що постає перед сучасним педагогом, є пошук нових підходів та оптимальних шляхів відродження моральних зв'язків людини з природою. Перш ніж підвести дитину до розуміння зв'язків та взаємозалежностей у природі, важливо навчити її вдивлятися в навколишній світ, милуватися красою рідної природи, викликати в неї позитивне ставлення до рослин і тварин.

У XXI столітті проблеми охорони навколишнього середовища, забезпечення екологічної безпеки набули глобальний характер, від їхнього розв'язку залежать не тільки умови життя населення, розвиток економіки, але й саме існування сьогодення й майбутнього поколінь. Складна екологічна ситуація у світі диктує необхідність усе більш наполегливо вдосконалювати екологічну освіту та обізнаність. Як зазначено у Концепції екологічної освіти України: «екологічна освіта - це сукупність взаємопов'язаних компонентів: екологічні знання, екологічне мислення, екологічний світогляд, екологічна етика, екологічна культура».

Спрямованість до екологічної освіти обумовлена реальною екологічною небезпекою, яка є наслідком наростаючого втручання людини в природу. Одним з найважливіших шляхів вирішення цієї проблеми є виховання в підростаючого покоління відповідального ставлення до природи, сформованість екологічного мислення, екологічної культури, екологічної компетентності в цілому.

У дошкільній освіті пріоритетним стає компетентністний підхід, мета його реалізації - компетентний випускник закладу освіти, а якість результату освіти розглядається не лише за обсягом засвоєних дітьми знань, але й здатність діяти в конкретних життєвих ситуаціях, у тому числі – визначати свої стратегії взаємодії із довкіллям. Актуальною складовою екологічної культури особистості є екологічна компетентність, яка виявляється в умінні й здатності користуватися

екологічною інформацією, вирішувати творчі завдання, виконувати проектні роботи, аналізувати інформацію, включатися в екологічну діяльність, ефективно взаємодіяти з різними соціальними групами, організаціями. Екологічна компетентність передбачає грамотне й гуманне ставлення до природи, мобілізацію зусиль до вирішення екологічних проблем, співвіднесення своїх цілей і способів життєдіяльності з потребами суспільства й природних співтовариств.

Вивченням проблеми екологічного виховання розкрито в роботах: Лисенко Н., Яришева Н., Горопахи Н., Глухова Н., Скребець В., Фокіна В., Ніколаєва С., Плохій З., Кондратьєва Н., Науменко Т. та ін. Окремим питанням формування освітньо-розвивального середовища освітніх закладів присвячено праці таких науковців: Писарчук О. (чинники, умови та особливості організації освітньо-розвивального середовища), Соколовська С. (як засобу розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників та їх особистісних якостей), Олійник Л. (як засіб формування уявлень про властивості і співвідношення предметів у дітей раннього віку), Лапшина І. (як засіб забезпечення можливості здобуття знань в інклюзивній освіті) та ін.

У практиці закладу дошкільної освіти педагоги часто не розуміють важливості створення розвивального середовища для організації процесу екологічної освіти, через що виникають протиріччя: між необхідністю формування екологічної компетентності фахівців і нерозробленістю організаційно-педагогічних і методичних заходів у теорії й практиці екологічної освіти й виховання; між зрослими вимогами, пропонованими суспільством до проблеми формування основ екологічної культури у дітей дошкільного віку, і недостатньою її теоретичною й практичною розробленістю; потенційними можливостями розвивального середовища у формуванні основ екологічної освіти дошкільників і ступенем їх теоретичної обґрунтованості.

Незважаючи на значний теоретико-практичний досвід, пошуки ефективних форм, принципів, методів, прийомів, засобів екологічної освіти дітей та молоді тривають і понині.

Мета дослідження – науково обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами розвивального середовища.

Завдання дослідження:

1. Схарактеризувати термінологічне поле досліджуваної проблеми, здійснивши аналіз її теоретичних основ.

2. Розробити критерії, показники та рівні сформованості екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами розвивального середовища.

3. З'ясувати стан сформованості екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку в теорії та практиці дошкільної освіти.

4. Розробити проєкт розвивального предметно-просторового середовища та виявити його переваги в формуванні екологічної компетентності старших дошкільників шляхом здійснення педагогічного експерименту в освітньому процесі ЗДО.

Об'єкт дослідження – екологічна освіта дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку через розвивальне середовище.

У процесі дослідження використано такі методи: *теоретичні* – вивчення та аналіз педагогічної, історико-педагогічної, психологічної, філософської і методичної літератури з метою з'ясування термінологічного поля дослідження, визначення змісту розвивального середовища для забезпечення якості екологічної освіти; *емпіричні* – аналіз нормативних документів, програм, вивчення навчально-методичної документації, для з'ясування стану екологічної освіти дітей старшого дошкільного віку через розвивальне середовище в теорії та практиці дошкільної освіти; спостереження за поведінкою дітей

старшого віку, діагностичне обстеження вихованців, педагогічний експеримент з метою з'ясування рівнів сформованості екологічної компетентності; *статистичні* – методи математичної статистики для узагальнення одержаних експериментальних даних.

Практична значущість дослідження: розроблено критерії, показники, рівні сформованості екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Спроектовано та впроваджено в освітній процес ЗДО проєкт розвивального предметно-просторового середовища, що відповідає виявленим критеріям та показникам. Результати дослідження можуть бути використані в практиці організації освітнього простору для дітей старшого дошкільного віку.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки, результати дослідження обговорювалися під час виступу на засіданнях студентського наукового об'єднання «Актуальні проблеми дошкільної освіти» кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти педагогічного факультету Херсонського державного університету. Апробацію одержаних результатів здійснено шляхом їх оприлюднення на V міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти» (м.Одеса, 29-30 жовтня 2019 р.) у доповіді «Організація та екологізація розвивального середовища закладу дошкільної освіти», у II туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт зі спеціальності 012 «Дошкільна освіта» (Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, 2020 р.) наукова робота «Екосвіт».

Структура роботи обумовлена логікою дослідження і складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і 2 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Сутність екологічної освіти дітей дошкільного віку в контексті сучасної педагогічної думки

Особливого значення у системі дошкільної освіти набуває питання формування відповідального відношення людини до природного довкілля, збереження здоров'я людей, охорона природи від забруднення і розрухи, збереження генетичної різноманітності біосфери. Проблема формування екологічних понять в дітей дошкільного віку є актуальною, оскільки сучасна екологічна ситуація вимагає глибинного розуміння екологічних процесів, які відбуваються навколо, а також подальшого розвитку системи знань щодо екологічного виховання дітей, а це у першу чергу вказує на формування та розвиток екологічної компетентності.

Одним з пріоритетних напрямів та завдань в організації освітнього процесу є доцільне впровадження в роботу закладів дошкільної освіти технологій формування в дошкільників соціально доцільної поведінки, у межах міжнародного суспільного руху — освіта для сталого розвитку [17], під якою розуміють: економічну стабільність, екологічну цілісність та соціальне благополуччя. А саме для забезпечення сталого розвитку загальними завданнями дошкільної освіти є створення спеціальних умов.

У науковій літературі є значна кількість праць, в яких розкрито завдання екологічного виховання: Т. Андреевою, Г. Беленькою, Н. Горопахою, С. Дерябо, Л. Загородньою, Н. Кот, Н. Лисенко, Т. Марєєвою, С. Ніколаєвою, З. Плохій, Н. Рижовою, В. Ясвіним та іншими [32, с. 253]. Під екологічним вихованням дітей дошкільного віку розуміють ознайомлення дітей з природним довкіллям, в основу якого

покладений екологічний підхід, коли педагогічний процес бере за основу базові ідеї і поняття екології.

На думку О. Каплуновської та О. Самсоної, розуміння необхідності інтеграції знань потребує не лише підготовки дітей до системного, наукового сприйняття цілісної картини світу та наявних у ньому екологічних проблем, але й до пізнання природи, до активних природоохоронних дій. Інтегративний підхід визначає екологічну освіту як систему послідовного формування екологічної культури людини [18, с. 9-13]. Основи такої освіти закладаються ще в молодшому дошкільному віці, адже природа на дитину має не оцінений вплив.

Науковці Сергеева В. та Семенюк О. зазначають, що саме в дошкільному віці відбувається інтеграція дитини у суспільство та культуру, що в свою чергу забезпечує фундамент для розвитку особистості екологічно компетентної, яка володіє егоцентричним типом свідомості. На дитячій допитливості, зацікавленості явищами та об'єктами природи має ґрунтуватися все подальше виховання та освіта дитини. Поступово формується цілісний образ довкілля як основа духовного зв'язку зі світом природи [33, с. 80-86]. Дослідники визначають основний зміст екологічної освіти дошкільників, який полягає у формуванні мотиваційних основ екологічної свідомості дитини, а екологічні знання мають стати засобами, які використовуються для практичної діяльності та відповідно їх мотивують.

У своєму дослідженні Певіцина Т. зазначає, що фахівець з екологічної освіти О. Захлібний виділяє чотири взаємопов'язані компоненти екологічних знань:

- пізнавальний - головні ідеї про характер взаємодії природи і суспільства, про глобальні екологічні проблеми і шляхи їх розв'язання;
- ціннісний - ціннісні орієнтації щодо суспільної та особистісної значущості природи;

- нормативний - основи моральних та правових норм природокористування, правила поведінки у довкіллі;

- діяльнісний - види та способи діяльності, спрямовані на формування практичних екологічних умінь [25, с. 88].

Зазначене є свідченням інтегрованого підходу до потреби надання дошкільникам екологічних знання, що сприяє формуванню усвідомленого ставлення й закладає початок екологічної свідомості. Для дітей дошкільного віку науковці виділяють три напрями екологічних знань: з біоекології, соціальної та прикладної екології.

Як зазначають Нестеренко В. та Лятамбур О., становлення екологічного світогляду відбувається поступово протягом багатьох років життя й навчання людини. Науковці зазначають, що на думку Н.Глухової, Н.Горопахи, Н.Лисенко, С.Ніколаєвої, З.Плохій та ін. початок цього процесу припадає на період дошкільного дитинства, адже саме у процесі екологічного виховання закладаються основи світорозуміння, екологічної свідомості і практичної взаємодії з природою [22]. Також дослідники підкреслюють значущість дошкільного віку для вирішення питань екологічного виховання, оскільки саме в цей період дитина набуває першого досвіду взаємодії зі світом природи, формуються основи її ціннісних орієнтацій.

Здійснений Нестеренко В. та Лятамбур О. аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що на різних етапах розвитку дитини виховання та навчання відіграють різні ролі, а саме, у дошкільному віці виховання є більш важливим, ніж навчання, проте саме навчання здійснюється у процесі виховання. Таким чином, екологічне виховання вважається вченими складовою екологічної освіти й розглядається як відносно новий напрям дошкільної педагогіки, що суттєво відрізняється від традиційного ознайомлення дітей із природою.

Феномен «екологічне виховання» у педагогічній та довідковій літературі трактується неоднозначно, так Нестеренко В. та Лятамбур О.

у своєму дослідженні подають визначення таких авторів: М.Мусієнко, В.Діденко, Л.Діденко, В.Кондрашова-Діденко, А.Толстоухов, Л.Волкова, М.Фіцула, О. Терентьєва, С.Ніколаєва) [22].

Таким чином, з вищесказаного можемо дати узагальнене трактування поняття «екологічна освіта», а саме: цілеспрямований вплив на особистість з метою формування екологічної свідомості, культури та вихованості, як основи для ціннісного ставлення до світу людей і природи.

1.2. Екологічна компетентність дошкільників

У науковій літературі компетентність, як об'єкт всебічного аналізу, виступає в якості одного із центральних понять як бажаний і прогнозований результат процесу навчання, а компетентнісний підхід стає результативно-цільовою основою розвитку системи освіти в цілому й у дошкільній освіті зокрема. Розробці компетентнісного підходу, його ключових понять і методиці впровадження в систему освіти присвячені роботи науковців: Бібік Н. [2], І. Кубенко, О. Пометун [30], та ін.

Питаннями змісту поняття «екологічна компетентність», методологічними й методичними особливостями її формування у дошкільників займаються: Беленька Г., Плохій З., Живіріхіна Л., Максимова О, Вахняк Н., Чуксіна Р., Шмалей С., Черновол Н. та й ін. Науковці надають узагальнене поняття та конкретизують його.

У своєму дослідженні Вахняк Н. та Чуксіна Р. зазначають, що формування екологічної компетентності в дошкільників – це складний, безперервний і творчий процес, результатом якого є усвідомлене набуття екологічних знань, умінь і навичок, самоаналіз власної поведінки, що є необхідним для екологічного доцільної діяльності дітей [3].

Поняття «екологічна компетентність» ґрунтовно розкрито у дослідженні Шмалей С. та визначається як головна мета й результат екологічної освіти дітей, здатність оцінювати екологічні проблеми [32].

Підґрунтям становлення екологічної компетентності на думку Черновол Н. є важливість зв'язку психологічного та педагогічного процесів формування екологічної свідомості людини [40]. Автор у своєму дослідженні розкриває комплексний характер проблеми екологічної освіти. А саме залежність складових екологічної компетентності від педагогічного процесу та від інтелектуальних можливостей дітей.

У Базовому компоненті дошкільної освіти зміст освітньої лінії «Дитина у природному довкіллі» містить доступні дитині дошкільного віку уявлення про природу планети Земля та Всесвіт, розвиток емоційно-ціннісного та відповідального екологічного ставлення до природного довкілля [1, с. 6].

Таким чином, можна вважати складовими формування екологічної компетентності в закладі дошкільної освіти природничу освіченість та ціннісне ставлення дитини до природи.

За Базовим компонентом природнича освіченість передбачає наявність уявлень дитини про живі організми і природне середовище, багатоманітність явищ природи, причинно-наслідкові зв'язки у природному довкіллі та взаємозв'язок природних умов, рослинного і тваринного світу, позитивний і негативний вплив людської діяльності на стан природи. Під ціннісним ставленням дитини до природи розуміється природодоцільна поведінка, а саме виважене ставлення до рослин і тварин, готовність включатись у практичну діяльність, що пов'язана з природою та дотримання правил природокористування [1].

Результатом освітньої роботи з природничо-екологічної компетенції за Базовим компонентом є сформованість у дошкільників:

- знань про природне середовище планети Земля та Всесвіту як цілісного організму, у якому взаємодіють повітря, вода, ґрунт, рослини, тварини, люди, Сонце, Місяць тощо;

- усвідомлення їх значення для діяльності людини, для себе;

- сприймання природи як цінність, виокремлення позитивних і негативних впливів людської діяльності на стан природи, довільна регуляція власної поведінки в природі;

- усвідомлення себе частиною великого світу природи;

- знань про залежність власного здоров'я, настрою, активності від стану природи, її розмаїття і краси;

- інтересу, бажання та посилюваних умінь щодо природоохоронних дій;

- знань про необхідність дотримання людиною правил доцільного природокористування, чистоти природного довкілля, заощадливого використання природних багатств, використання води, електричної та теплової енергії в побуті;

- бажання прикладати домірні зусилля зі збереження, догляду та захисту природного довкілля [1, с. 17].

На думку Живіріхіної Л. вихователь повинен реалізовувати завдання екологічного виховання, вирішення яких забезпечить активне спілкування дошкільника з природним довкіллям і сприятиме їхній соціалізації:

- виховування гуманного ставлення до природи;

- формування системи екологічних знань та уявлень про природу;

- розвиток уміння бачити і відчувати красу, привабливість кожного елемента довкілля, милуватися і захоплюватися ними;

- включення в посилену еколого-зорієнтовану діяльність [14, с. 71].

Екологічна компетенція є не тільки результатом навчання, скільки інтегрованим загальнокультурним показником, результатом

різнобічної освітньої роботи. Важливо наголосити, що таке розуміння екологічної компетенції акцентує увагу на важливість розвитку в дошкільників не тільки вміння застосовувати готові, сформовані в різних освітніх напрямках уміння й знання, але й самостійно модифікувати їх, комбінувати, використовувати в різних сполученнях. Таким чином, виникає потреба перенесення загальних умінь і знань сформованих у дошкільників, у проблемні ситуації.

1.3. Зміст понять «розвивальне середовище», «еколого-розвивальне середовище»

Розвивальне освітнє середовище являє собою будь-який соціокультурний простір, у рамках якого стихійно або з різним ступенем організованості здійснюється процес розвитку особистості.

У дослідженні Карабаєвої І. Зазначено, що поняття «розвивальне середовище» було введено Дж. Равеном як простір розвитку компетентності, у якому люди мають можливість прагнути до цілей, які їх цікавлять, і у процесі їх досягнення розвивати свою компетентність [19].

Як зазначає О. Писарчук, соціальний досвід і нові відомості про навколишній світ дитина отримує від інших людей, насамперед дорослих (педагогів і батьків) у безпосередньому спілкуванні з ними. Іншим джерелом отримання знань, соціального досвіду і розвитку дитини є середовище в якому вона перебуває. Тому дуже важливо, щоб це середовище стало розвивальним [26, с. 10]. Розвивальне середовище, автором трактується, як єдність соціальних і природних чинників, які можуть впливати прямо чи опосередковано, миттєво чи довготривало на життя дитини.

Грамотна організація простору необхідна для того, щоб діти могли гармонійно розвиватися й знайомилися з навколишнім світом. При

організації предметно-розвивального середовища в групі повинні бути враховані наступні базові принципи (О. Писарчук):

- віковий;
- принцип дистанції при взаємодії;
- принцип активності, самостійності, творчості;
- принцип стабільності, динамічності розвивального середовища;
- принцип комплексування й гнучкого зонування;
- принцип індивідуальної комфортності й емоційного благополуччя кожної дитини й дорослого;
- принцип сполучення звичних і неординарних елементів в естетичній організації середовища;
- принцип відкритості - закритості;
- принцип урахування статевих і вікових відмінностей дітей [26, с. 14-15].

Науковці приділяють велике значення ролі розвивального середовища в процесі освіти й виховання дитини.

Робота Соколовської С. присвячена використанню розвивального середовища у дошкільному закладі на заняттях з іноземної мови: з використанням ігрової і фізкультурної діяльності (дидактичні ігри - настільно-друковані, з предметами; рухливі ігри); продуктивної діяльності (спілкування у режимі „запитання-відповідь” на тему виконаної роботи з малювання, аплікації, ліплення, конструювання); музичної діяльності (англомовні пісні, музична інсценізація іншомовних текстів); у контексті змісту ознайомлення з навколишнім середовищем (бесіди про природу й довкілля) [33, с. 11]. Автор вказує на важливість використання методів, що сприяють створенню розвивального середовища та формуванню базових якостей особистості: ігрові, ситуаційні, практичні, наочні, словесні.

Зокрема у статті Поліщук Н. розкрито значення, функції, специфіку та сучасні підходи до створення єдиного розвивального

екологічного середовища в закладі дошкільної освіти [28, с. 25-29]. Автором визначено вимоги до розвивального середовища: динамічність, варіативність, різноманітність, безпосередність контакту з об'єктами природи.

Поліщук Н. описано варіанти побудови екологічної кімнати, логічно зонованої: міні-музей природи, зона бібліотеки, релаксації, навчання, міні-лабораторія тощо. Оформлення таких зон має бути спрямоване на охоплення всіх органів чуттів, а саме безпечним і з використанням природного матеріалу, звуковим дизайном (звуками природи) тощо.

У дослідженні Горопахи Н. зазначено, що термін «екологізація розвивального середовища» досі не знайшов у педагогічній та методичній літературі чіткого визначення. Частіше дослідники виділяють певні принципи, на які слід спиратися, створюючи екологізоване середовище, або критерії, яким це середовище повинне відповідати. Звичайно, на думку автора, найбільше при цьому аналізується природна складова середовища [4].

Загородня Л. у своєму дослідженні зазначає думку З. Плохій, щодо визначення поняття «еколого-розвивальне середовище», яке в широкому розумінні означає «єдність природного, предметного, соціального та середовища внутрішнього «Я». Науковець переконана, що важлива умова оптимальності розвивального середовища – доцільна просторова організація та змінюваність у часі [16, с. 25; 27, с. 125].

Щодо визначення «предметно-розвивальне середовище» свої погляди висвітлює О. Писарчук: сукупність природних і соціально-культурних предметних засобів найближчого і перспективного розвитку дитини, становлення її творчих здібностей, що забезпечують різноманітність діяльності. Воно має релаксуючий вплив на особистість дитини [26, с. 11].

Для розширення та збагачення екологічного розвивального середовища потрібно максимально задіяти його традиційні та нетрадиційні складові:

- традиційні складові: куточок природи, городи, квітники, екологічні стежини;

- нетрадиційні складові: ділянка дотику (трава, дрібний пісок, морські камінці, кругла галька, каштани, ялинкові шишки, уламки природного каменю, пеньки), дослідницька ділянка, альпійська гірка, штучне озеро, природнича лабораторія, зимовий сад, екологічні стенди, знаки заборони.

Отже, предметне еколого-розвивальне середовище - це сукупність об'єктів природного та матеріального характеру для розвитку дитини, предметних і соціальних засобів забезпечення різного виду діяльності вихованців.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЧЕРЕЗ РОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

2.1. Характеристика рівнів сформованості екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку

Екологічна компетентність, на думку Половіної О. та Гаращенко Л. акумулює екологічні цінності, мотивацію до екологодоцільної діяльності, екологічну освіченість і власний досвід активної діяльності в різних ситуаціях для вирішення конкретних проблем [29, с. 48].

З метою вивчення ефективності використання проекту розвиваючого середовища, що спрямований на розвиток екологічної компетентності старших дошкільників було проведено експериментальне дослідження.

Завданням констатувального етапу експерименту було вивчення досліджуваної якості на початку дослідження. Діагностичний інструментарій для виявлення рівня сформованості екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку розроблений на основі рекомендацій С. Миколаєвої [23], Л. Маневцової [21]. Зміст даної педагогічної діагностики спрямований на виявлення наступного:

- на якому рівні дитина засвоїла екологічні знання;
- який рівень засвоєння дитиною трудових навичок і вмінь по догляду за живими об'єктами;
- на якому рівні в дитини сформовані різні види відношень до природи (природоохоронного, естетичного, пізнавального).

Експериментальною роботою було охоплено 2 однорідні групи по 25 дітей старшого дошкільного віку, серед яких у ході дослідження було визначено контрольну та експериментальну групи (КГ і ЕГ), які взяли

участь у констатувальному етапі педагогічного експерименту. Уся діагностика проводиться індивідуально з кожною дитиною. Для одержання додаткової інформації здійснюється спостереження за дітьми в різних видах діяльності: ігровій, трудовій, освітній. Вивчаються творчі роботи дітей – малюнки, вироби. Проводяться бесіди з вихователями груп і батьками вихованців.

Діагностику екологічної компетентності дошкільників необхідно проводити з урахуванням їх вікових особливостей за двом напрямкам: сформованість екологічних знань; сформованість екологічно правильного ставлення до природних явищ і об'єктів.

Усі діагностичні завдання згруповані керуючись трьома основними **критеріями** та їх **показниками**:

1. Когнітивний (знаннєвий) критерій (уявлення про природу): *обсяг, системність, реалістичність, усвідомленість.*
2. Мотиваційно-ціннісний критерій (ставлення до природи): *емоції та мотиви.*
3. Діяльнісний критерій (трудові навички й уміння щодо догляду за живими об'єктами): *уміння і навички догляду за об'єктами природи, вчинки.*

До кожного критерія дітям пропонується комплекс контрольних завдань, що подано за трьома блоками:

I. Уявлення про природу: а) жива природа (8 завдань); б) нежива природа (питання з тем про воду, пісок, природні явища (вітер, дощ, небо)).

II. Ставлення до природи.

III. Уміння здійснювати діяльність із природними об'єктами (праця в природі).

Зміст діагностичного інструментарію з виявлення рівня сформованості екологічної компетентності дитини старшого дошкільного віку.

Аналіз кожного виконаного дитиною діагностичного завдання проводиться відповідно до балів (по 3-х бальній шкалі), характеристика яких складена на основі рекомендацій С. Миколаєвої, Л. Маневцової. Бали за результатами виконаних діагностичних завдань фіксуються в протоколі обстеження.

I. Уявлення про природу:

а) жива природа.

Завдання 1. *Мета:* виявити характер уявлень дитини про ознаки живого; з'ясувати, чи має дитина уявлення про потреби живих організмів, умови, що потрібні для життя.

Матеріал: 7-8 картинок із зображенням об'єктів живої й неживої природи та предметів, створених людиною: рослина, тварини (птаха, комаха, звір, риба), сонце, автомобіль, літак.

Методика. Індивідуальна бесіда з дитиною. Дитині пропонується з набору картинок вибрати об'єкти живої природи та відповісти на питання:

- Як ти здогадався(лась), що все це живе?
- Чому ти вважаєш, що (називається конкретний об'єкт) живий?
- Що потрібно (називається конкретний об'єкт) для гарного життя?

Без чого він не може прожити?

Завдання 2. *Мета:* з'ясувати, чи має дитина уявлення про різноманітність рослин, місце їх зростання.

Матеріал: картки із зображенням дерев, квітів, овочів, фруктів, трав'янистих рослин.

Методика. Дитині пропонують розглянути всі картинки й обрати рослини, що ростуть у лісі, на клумбах, на грядці, на полі.

Завдання 3. *Мета:* з'ясувати, чи знає дитина частини рослин і їх функції.

Матеріал: картки із зображенням дерев, квітів, овочів, фруктів, трав'янистих рослин.

Методика. Дитині пропонують розглянути всі картинки й показати в рослин корінь, стебло (стовбур), листя, квітку, плід.

Завдання 4. *Мета:* з'ясувати, чи має дитина уявлення про стадії росту рослин.

Матеріал: картки із зображенням стадій росту кульбаби.

Методика. Дитині пропонують розглянути картки й розкласти їх у потрібній послідовності, пояснюючи свій вибір.

Завдання 5. *Мета:* виявити уявлення дитини про різноманіття тварин і місця їх проживання.

Матеріал: великі дидактичні картини: ліс, поле, водойма, сільське подвір'я; картинки із зображеннями тварин: 3-4 види домашніх і диких тварин, 3-4 птаха, риби, комахи (жук, бабка, метелик, муха), жаба.

Методика. Дитині пропонується назвати тварин, помістити на картини залежно від місць їх проживання й обґрунтувати свій вибір.

Завдання 6. *Мета:* виявити уявлення дитини про основні стадії росту тварин.

Матеріал: картки із зображенням стадій росту й розвитку риби, птаха.

Методика. Дитині пропонують розглянути картки й розкласти їх у потрібній послідовності, пояснюючи свій вибір.

Завдання 7. *Мета:* з'ясувати, чи має дитина уявлення про сезонні зміни в житті рослин, тварин, людини.

Матеріал: сюжетні картинки із зображеннями пір року й видів праці людей у різні сезони року.

Методика. Проводиться індивідуальна бесіда з дитиною за змістом сюжетних картин:

- Яка пора року?
- Чому дерева так виглядають?
- Як змінюється життя тварин (називається пора року)?
- Чому люди так одягнені? Чим вони займаються?

Завдання 8. *Мета:* виявити уявлення дитини про норми ставлення до живого.

Матеріал: картинки із зображеннями прикладів правильної й неправильної поведінки дітей у природі.

Методика. Індивідуальна бесіда з дитиною:

- Як зробив хлопчик (дівчинка)? Чому?
- Як би ти зробив на його (її) місці?
- Які добрі справи ти робив для рослин, тварин, людей?

б) нежива природа.

З дитиною проводиться бесіда для виявлення рівня знань та ставлення до неживої природи.

Перелік питань про воду:

- Якого кольору може бути вода?
- Що відбувається з водою взимку, улітку – у сильну спеку?
- Що відбудеться з водою, якщо зачерпнути її в долоньку? Як називається ця властивість води? (плинність)
- Навіщо потрібна вода?

Перелік питань про пісок:

- Чим відрізняється сухий пісок від вологого?
- Що відбудеться, якщо наступити на вологий пісок?
- Навіщо потрібний пісок?

Перелік питань про природні явища (вітер, дощ, небо):

- Яким буває вітер навесні, улітку, восени, узимку?
- Що відбувається з деревами, коли дме вітер?
- Навіщо потрібний дощ у природі?
- Що було б з рослинами, якби не було дощу?
- Що з'являється після дощу на міських вулицях?
- Як міняється небо навесні, улітку, узимку?
- Чому небо іноді здається білим або сірим? Що може «застеляти» небо?

- Якщо на небі темні хмари восени або влітку – як зміниться погода?

Оцінка діяльності:

1 бал – уявлення про об'єкти живої й неживої природи, їх істотні ознаки і властивості поверхневі; дитина має невеликі за обсягом знання; завдання виконує неправильно, допускає багато неточностей, не може відповісти на поставлені запитання.

2 бали – у дитини є деякі істотні уявлення про об'єкти живої й неживої природи, їх властивості і ознаки; при виконанні завдань допускає 2-3 помилки, не на всі поставлені запитання відповідає правильно, не завжди може аргументувати свою відповідь.

3 бали – сформоване широке коло уявлень про об'єкти живої й неживої природи; завдання виконує правильно, на поставлені запитання відповідає, упевнено аргументуючи свою відповідь.

II. Ставлення до природи.

Завдання 1. *Мета:* вивчити особливості ставлення дитини до тварин і рослинам у спеціально створених умовах.

Методика. Проводиться спостереження за ставленням дитини до мешканців живого куточка. Створюються спеціальні умови, у яких дитина повинна буде здійснити вибір діяльності — або із природними об'єктами, або іншої діяльності. Одночасно в куточку природи перебувають деякі з живих істот, які потребують допомоги (тварини — у годівлі, рослини — у поливі), для чого приготовлені необхідні засоби, і матеріали для заняття іншими видами діяльності (малюванням, грою, розгляданням книг). У природний куточок запрошуються двоє дітей, і кожному з них пропонується зайнятися тем, чим вона бажає. Якщо дитина сама не здогадується про необхідність допомоги живому, можна привернути її увагу за допомогою навідних запитань:

- Як ти думаєш, як себе почуває живий об'єкт?

- Як ти про це довідався?

- Як йому можна допомогти?
- Хотів би ти йому допомогти?
- Чому ти хочеш йому допомогти?

Оцінка діяльності:

1 бал – дитина віддає перевагу грі, малюванню та ін.; за власною ініціативою не проявляє бажання спілкуватися з живими об'єктами, відсутній інтерес і бажання до взаємодії з ними.

2 бали – із задоволенням, за власною ініціативою спілкується переважно зі знайомими, привабливими для неї тваринами й рослинами.

3 бали – віддає перевагу діяльності із природними об'єктами. Із задоволенням за власною ініціативою спілкується із тваринами (знайомими й незнайомими) і рослинами.

III. Уміння здійснювати діяльність із природними об'єктами (праця в природі).

Мета: виявити вміння дитини здійснювати догляд за рослинами.

Методика. У дитини запитують, хотіла б вона подоглядати за кімнатною рослиною чи ні, і пропонують пояснити, чому необхідно доглядати за рослиною. Після одержання згоди дитині пропонується:

- вибрати кімнатну рослину, що бідує у догляді, пояснивши свій вибір;
- розповісти про послідовність догляду за рослиною;
- безпосередньо здійснити догляд.

Оцінка діяльності:

1 бал – дитина не вміє доглядати за живими істотами.

2 бали – сформовані деякі вміння догляду за живими істотами. Спрямованість праці по догляду за живими істотами до кінця не осмислена – захоплений процесом, а не якістю результату для живого об'єкта.

3 бали – охоче відгукується на пропозицію дорослих допомогти живій істоті; самостійно бачить необхідність догляду і якісно його виконує. Зазнає насолоди від допомоги живому.

На основі визначених критеріїв і показників визначено 3 рівні екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку:

Низький рівень (від 1 до 1,6 балів) — дитина розрізняє й називає велику кількість тварин, рослин виділяє їх особливості. Знає деякі їхні потреби (у волозі, у їжі). Установлює окремі зв'язки, порівнює об'єкти за окремими характерними ознаками. У виділенні спільних ознак зазнає труднощів. Має уявлення про деякі об'єкти неживої природи. Не завжди правильно називає їхні основні властивості, ознаки. Трудові процеси виконує не самостійно, якість праці низька. За власною ініціативою не проявляє інтересу до живих об'єктів. Прояв гуманного ставлення ситуативний. Пізнавальне ставлення нестійке, пов'язане з яскравими подіями, що приваблюють увагу.

Достатній рівень (від 1,7 до 2,3 балів) — дитина розрізняє велику кількість об'єктів живої й неживої природи, виділяє характерні, а під керівництвом педагога й істотні ознаки. Знає ознаки живого. Встановлює окремі й деякі загальні зв'язки. Уміє порівнювати об'єкти за ознаками відмінності й подібності. Недостатньо оволоділа загальними поняттями й зв'язками. Виявляє цікавість до знайомих і приємних для неї живих об'єктів. Трудові процеси виконує самостійно, досягає гарних результатів.

Високий рівень (від 2,4 до 3 балів) — дитина знає основні ознаки живого й об'єктів неживої природи, встановлює зв'язки між станом живих істот, середовищем проживання й відповідністю умов потребам. Знання носять узагальнений, системний характер. Самостійно, за власною ініціативою виявляє цікавість до знайомих і незнайомих живих об'єктів. Досить упевнено орієнтується в правилах поведінки в природі, намагається їх дотримуватися. Дбайливо, гуманно ставиться до природи.

Готова надати допомогу якщо буде потреба. Емоційно сприймає природу, бачить її красу. Володіє трудовими вміннями, досягаючи гарних результатів.

Бали за результатами виконаних діагностичних завдань фіксуються в розробленій картці діагностичного обстеження рівня сформованості екологічної компетентності дитини старшого дошкільного віку, форма якої подана у *додатку А*. Середній показник розраховується за формулою $a:13$, де a - сума балів за виконані завдання, а 13 – загальна кількість завдань. За розрахунком середнім балом визначається рівень сформованості екологічної компетентності:

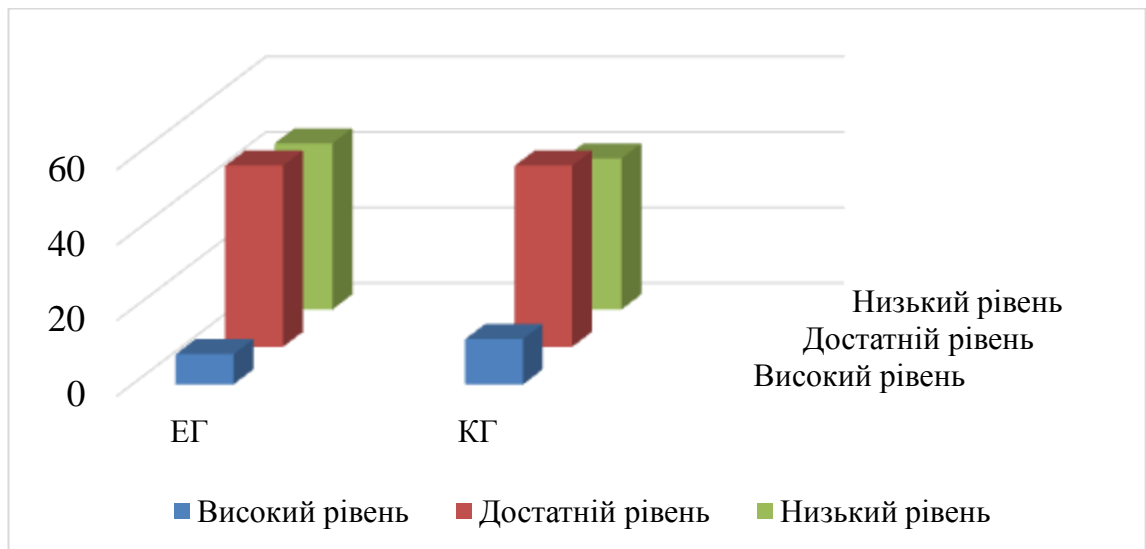
- від 1 до 1,6 балів — низький рівень;
- від 1,7 до 2,3 балів — достатній рівень;
- від 2,4 до 3 балів — високий рівень.

Діагностичні завдання, що виконували діти, дали змогу з'ясувати рівень екологічної компетентності кожної дитини й сприяли якісній побудові розвивального простору, спрямованого на оптимізацію розвитку дітей.

Результати обстеження дали змогу для розуміння сутності проблеми сформованості екологічної компетентності й можливості організації простору групової кімнати для оптимального розвитку конкретної дитини, про ймовірні труднощі у застосуванні обладнання та умови їх подолання, про можливість використання певних освітніх ресурсів з метою реалізації мети дослідження. Загальні результати з визначення рівня сформованості екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку містяться у таблиці 2.1., що подана у *додатку Б*.

Отже, як видно з таблиці 2.1., високий рівень сформованості екологічних знань продемонстрували 8% дітей ЕГ і 12% дітей КГ, на достатньому рівні – 48% дітей ЕГ і КГ, до низького рівня належать у 44% дітей ЕГ і 40% дітей КГ.

Розподіл дітей за рівнями сформованості екологічної компетентності представлено на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Розподіл старших дошкільників за рівнями сформованості екологічної компетентності (констатувальний етап експерименту, %)

За результатами констатувального етапу експериментальної роботи, зроблено висновки, що стан сформованості екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку містить резерви щодо його підвищення у спеціально організованих умовах дошкільного закладу.

2.2. Організація розвивального середовища для дітей старшого дошкільного віку

Заклади дошкільної освіти відрізняються один від одного за матеріальними можливостям, за первісним рівнем екологізації розвивального середовища, напрямками діяльності педагогічного колективу, всі ці обставини пояснюють необхідність варіативного

підходу до організації розвивального середовища, яке має відповідати меті й завданням конкретного педагогічного колективу на даному етапі роботи. Запропонований проєкт розвивального предметно-просторового середовища спрямований на формування екологічної компетентності старших дошкільників.

На пріоритет формування інноваційного освітнього простору, формування і втілення нових ідей вказують дослідники І. Дичковська, Н. Любченко, О. Прокопенко, А. Виноградова, авторами зазначено, що потреба в інноваціях виникає на переломних етапах розвитку суспільства, коли необхідно більш гнучко та швидко реагувати на соціальні зрушення [39].

Проблема екологічної освіти підростаючого покоління є однією з актуальних і глобальних проблем. Однією з умов реалізації системи екологічної освіти в дошкільному закладі є правильна організація й екологізація розвивального предметного середовища, яке повинно сприяти не тільки пізнавальному, естетичному й моральному розвитку, але й формуванню екологічно грамотної поведінки в природі, безпечного як для самої природи, так і для дитини.

Еколого-розвивальне середовище – це поняття, яким позначаються спеціальні місця в дошкільному закладі, де природні об'єкти згруповані певним чином і які можна використовувати в педагогічному процесі за для екологічної освіти дітей.

Щоб освітній простір виступав як розвивальне освітнє середовище, у ході взаємодії вхідних у нього компонентів воно повинно набути певних властивостей: гнучкість, безперервність, варіативність, інтегрованість, відкритість, установку на спільне діяльне спілкування всіх суб'єктів освітнього процесу. Створюючи таке розвивальне середовище, необхідно враховувати період навчання, сезонність.

Пропонуємо проєкт розвивального середовища щодо формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Він

містить такі компоненти: куточки природи, куточки експериментування (міні-лабораторії, зону дидактичної гри, книжкову полицку, наочний і демонстраційний матеріал, городну ділянку та клумбу на подвір'ї, екологічну стежку, еко-музей.

Освітня робота з використанням розвивального предметного середовища припускає створення умов, за яких буде здійснюватися всебічний розвиток дошкільника, а саме: пізнавальний, еколого-естетичний розвиток, здоров'язбереження дитини, становлення моральних якостей дитини, формування навичок екологічно грамотної поведінки, екологізація різних видів діяльності дитини.

Реалізуючи умову, щодо *пізнавального розвитку дитини*, створено можливості для експериментування із природним матеріалом, систематичні спостережень за об'єктами живої й неживої природи; посилення інтересу до явищ природи, пошуку відповідей на питання, що цікавлять дитину, і постановці нових питань, реалізація освітніх ситуацій.

Умова *еколого-естетичного розвитку* здійснюється через залучення уваги дитини до навколишніх природних об'єктів, розвиток умінь бачити красу навколишнього світу, різноманітність його фарб і форм.

Здоров'язбереження дитини, як важлива умова освітнього процесу реалізована через використання екологічно безпечних матеріалів для оформлення інтер'єрів, іграшок; озеленення території; створення умов для спілкування дітей із природою.

Створення умов для догляду за живими об'єктами й спілкування з ними, сформувало бажання й умінь зберегти навколишній світ природи й сприяло *становленню моральних якостей дитини*.

Формування навичок екологічно грамотної поведінки здійснено під час опанування навичками ощадливого використання ресурсів, екологічно грамотної поведінки в природі.

Щодо *екологізації різних видів діяльності дитини, створено умови* для самостійних ігор із природним матеріалом, використання його в образотворчій, ігровій діяльності, конструюванні й інших, спільної й індивідуальної екологічно орієнтованої діяльності дітей.

Даті наводимо перелік матеріалів і обладнання потрібних для реалізації кожного з компонентів розвивального середовища, що передбачені проєктом. Лише зазначимо, що головна особливість доступного для дітей обладнання та матеріалів, безпосередня близькість його до дітей. Така організація простору дозволила організувати освітню діяльність, здійснювати довготривалі та короткочасні спостереження, експериментувати, а головне, що діти в ньому мали можливість займатися самостійно.

Проєкт розвивального предметно-просторового середовища для формування екологічної компетентності старших дошкільників:

I. Куточки природи наповнюються кімнатними рослинами, природним матеріалом, у тому числі колекціями різноманітного насіння й каменів; календар спостережень, обладнання для трудової діяльності, міні-город. Головна особливість куточка природи – безпосередня близькість його до дітей, що дозволяє вихователю організувати різну діяльність, здійснювати довготривалі та короткочасні спостереження, головне, що діти в ньому можуть займатися самостійно.

II. Куточки експериментування та міні-лабораторії:

- картотека дослідів і експериментів, картки для послідовного проведення дослідів;

- прилади помічники: посуд різної форми (склянки, мисочки, пластикові колби, посудини з різного матеріалу), пристрої для дослідів (лупи, магніт, компас, термометр, лійки, пробірки, мікроскоп, піпетки, терези, різні гирьки, телескоп, пісковий годинник, мірні склянки, сантиметрова стрічка), папір, звукові інструменти, ватяні палички та ін.

III. Зона дидактичної гри.

У центрі дидактичної гри зібрані різні ігри природознавчого змісту, такі, як «Літо в селі», «Свійські тварина», «Потяг для звірят», «Хто де живе», «Розрізні картинки», «Пори року», «Зоолото», лото «Тварини», «Загадки про тварин», «Земля і її жителі. Ссавці», «Друг або ворог (лісові звірі)», «Що росте в лісі, на лузі, у саду, на городі?», «Природа не природа», «Угадай мій будиночок», ігри з парними картками: «Птаха», «Мешканці рік, озер, морів, океанів», «Дерева, злаки, содові й лугові квіти» та ін.

IV. Наочний і демонстраційний матеріал.

1. Плакати (об'єкти живої та неживої природи).

2. Макети різних природних зон (поле, ліс, водойма) та окремих природних об'єктів (гриби, городина, фрукти, вулкан, глобус, злаки).

3. Різні колекції: каміння (1. Будівельний камінь. 2. Прикраси з каменів – самоцвітів. 3. Морські камені. 4. Штучні камені. 5. Камені. 6. Природні камені – мінерали), комах, шишок, плодів, насіння, кора дерев, листя, гербарії,

4. Матеріали до тем:

Птахи: 1. Годівниці. 2. Корм для птахів. 3. Макети птахів. 4. Шапочки птахів. 5. Вірші й загадки про птахів. 6. Збери птаха. 7. Хто зайвий? (птаха).

Світ тварин: 1. Трафарети тварин (великі й маленькі). 2. Трафарети свійських тварина. 3. Трафарети тваринних жарких країн. 4. Макети тваринних жарких країн. 6. Модель тваринний світ. 7. Лісові тварини (картки). 8. Взаємозв'язок тварин з навколишнім середовищем (картки). 9. Шапочки тварин

Повітря - невидимка: 1. Модель парашута. 2. Віяла. 3. Вертушки. 4. Трубочки. 5. Дзеркала. 6. Насіння – парашутики (кульбаби). 7. Кораблики. 8. Повітряні кулі. 9. Набори для мильних бульок.

Грунт: 1. Пухкий грунт. 2. Ущільнений грунт. 3. Шари ґрунту. 4. Бура в пустелі. 5. Глина. 6. Чорнозем. 7. Земля. 8. Пісок. 9. Пісок річковий. 10. Пісок морський. 11. Морська галька. 12. Що перебуває в ґрунті? 13. Ґрунт. Підземні жителі (картки)

Світ рослин: 1. Деревя. 2. Кущі. 3. Трави. 4. Квіти. 5. Мохи. 6. Лікарські рослини. 7. Гербарій. 8. Фітотерапія. 9. Отруйні рослини. 10. Гриби. 11. Трафарети листя. 12. Схема розвитку рослин.

Ліс: 1. Тварини й птаха лісу. 2. Рослини лісу. 3. Ліс: взаємозв'язок живої природи з неживий. 4. Лісові тварини (картки).

5. Маска відчуттів.

6. Екологічні піраміди.

7. Знаки, що нагадують правила поведінки в природі.

V. Книжкова полицка містить різні добутки пізнавальної, художньої й наукової літератури, що знайомлять дітей зі світом тварин, птахів, комах, різноманітністю рослин, грибів, мохів, об'єктами неживої природи та ін.

VI. Городна ділянка та клумба на подвір'ї були оформлені дітьми за участю батьків та розділені на такі природні зони: «Куточок лісу», «Штучна водойма», «Годівниця», «Лікарські рослини».

VII. Екологічна стежка – це спеціально організований маршрут, на якому відбувається знайомство дітей із природніми біоценозами, різноманіттям рослин і тварин, зв'язками, які є між ними, й дає можливість представити на практиці природоохоронну діяльність. Зони через які проходить стежка:

1. Липовий острів.

2. Годівничка.

3. Ягідний міст.

4. Город «Вітамін»

5. Березовий острів.

6. Пенькова зона: місця скупчення комах (жуків-солдатиків).

7. Квітник.
8. Лікарські рослини «Природна аптека».
9. Метеомайданчик.
10. Мурашник.

Екологічна стежка відіграє важливу роль у системі нагромадження кожною дитиною особистого досвіду екологічно правильної взаємодії із природою найближчого оточення.

VIII. Еко-музей.

1. Альбоми: «Наша сім'я», «Рідне місто», «Наш дошкільний заклад».
2. Художня література: вірші, оповідання, загадки; оповідання й вірші про рідне місто, країну; книги авторів рідного краю.
3. Старі предмети побуту.
5. Аудіо й відеокасети про природу рідного краю.
6. Ляльки народів, що населяють нашу область.
7. Фото експозиція природи рідного краю створена вихованцями дошкільного закладу та їх батьками.

8. Вироби, малюнки дітей «Гарні місця мого міста».

9. Макет дитячого садка.

IX. Навчально-методичні матеріали:

1. Плакати: 1. Сонячна система. 2. Живе – неживе. 3. Розмноження, ріст і розвиток тварин. 4. Свійські тварина і їх дикі предки. 5. Арктика. 6. Космос. 7. Перелітні птахи. 8. Форми поверхні суходолу. 9. Городиня. 10. Ліс. 11. Пустеля. 12. Водойма. 13. Поле. 14. Тварина – живий організм. Як тварини пересуваються. 15. Тварина – живий організм. Як тварини харчуються. 16. Рослина – живий організм. 17. Культурні рослини. 18. Круговорот води. 19. Стану води. 20. Погода. 21. Гірські породи. 22. Деревя. 23. Квіти. 24. Тваринні ліси. 25. Знайомі птаха. 26. Пори року та ін.

2. Методична література.

У **додаток В** подано перелік навчально-наочних посібників.

Схарактеризуємо специфіку кожного з компонентів розвивального середовища.

Куточки експериментування та міні-лабораторії створені з метою розвивати в дітей уявлення про хімічні властивості речовин, елементарні уявлення про основні фізичні властивості та явища, про властивості (води, піску, глини, повітря, магніту, пластмаси, скла, металу, гуми), уміння користуватися приладами-помічниками при проведенні ігор-експериментів (різні ємності).

Після проведення дослідів та експериментів запропонованих Міністерство освіти і науки України з тем: «Сонце», «Повітря», «Вода», «Ґрунт», «Явища природи», «Рослини», «Тварини», «Я і природа», «Пісок», «Сніг», «Лід» [11] у дітей виникало безліч питань, в основі яких лежить пізнавальний мотив. Не завжди квапимося з відповіддю, а сприяємо тому, щоб діти знайшли її самостійно. Робота в міні-лабораторії знаходить висвітлення й у творчій діяльності дітей.

Діти всі охоче звертаються по допомогу до дитячих енциклопедій, пізнавальної літератури. Уважаємо, що оволодіння дошкільниками екологічними знання різними способами, у тому числі й експериментуванням, сприяє розвитку активної, самостійної, творчої особистості.

У зоні дидактичної гри зібрані різні ігри природознавчого та екологічного змісту [5; 13; 35; 36]. Використання ігор сприяло уточненню, закріпленню, узагальненню й систематизації знань про природу, а також дало можливість дітям оперувати самими предметами природи (насінням, плодами, овочами, фруктами), порівнювати їх, визначати зміни окремих зовнішніх ознак. Граючи, діти краще засвоїли знання про об'єкти і явища природи, навчилися встановлювати взаємозв'язки між ними й середовищем.

Через гру діти побачили цілісність окремого організму й екосистеми в цілому, усвідомили унікальність і неповторність кожного об'єкта природи, зрозуміли, що нерозумне втручання людини може викликати незворотні процеси в природі.

Демонстраційні навчальні картини й маленькі роздавальні картинки, слайди, репродукції, колекції й відеофільми дозволили пізнавальну діяльність зробити образною, спровокувати дошкільників на питання та як результат вплинули на появу освітніх ситуацій еколого-природничого змісту.

Увесь наочний матеріал, що був розміщений у груповій кімнаті використовувався вихователем у педагогічному процесі різним образом - для розглядання, розповідання, бесіди, для формування в дітей нових уявлень і уточнення наявних, для оформлення виставок, ігор-подорожей, дозвіль тощо.

Особливу цінність мали кольорові, великого розміру освітньо-наочні посібники, на яких зображені різні екосистеми (ліс, поле, степ, пустеля, тундра, полярний край, ставок, озеро, море), а також картини, на яких представлена природоохоронна або сільськогосподарська діяльність людей тощо.

Картини, плакати, макети, картки виступили в ході дослідження універсальною наочністю, що дозволяло довгостроково її розглядати, багаторазово обговорювати, зосереджувати увагу дітей на різних явищах живої та неживої природи.

Екологічна стежка – це спеціально організований маршрут, на якому відбувалося знайомство дітей із природними біоценозами, різноманіттям рослин і тварин, зв'язками, які є між ними, й дало можливість представити на практиці природоохоронну діяльність. Зони через які проходила стежка розміщені на подвір'ї закладу дошкільної освіти. Екологічна стежка вплинула на систему нагромадження кожною

дитиною особистого досвіду екологічно правильної взаємодії із природою найближчого оточення.

Визначений перелік обладнання та матеріалів для розвивального середовища не є повним та остаточним, тому для ефективної роботи щодо формування екологічної компетентності дошкільників його потрібно доповнювати й збагачувати з урахуванням освітніх ситуацій, що виникають під час підначальної активності дітей та протягом року, а саме:

- виготовлення макетів за участю дітей (на вибір);
- доповнення новими зонами Екологічної стежки;
- поповнення новими атрибутами й приладами міні-лабораторій;
- оновлення картотеки дослідів і експериментів;
- проведення свят і розваг з екологічної тематики;
- показ дітям пізнавальних фільмів про збереження навколишнього середовища;
- залучення батьків тощо.

Ефективність упровадженого розвивального середовища в освітній процес мусить засвідчити контрольний етап експерименту, результати якого подано в наступному параграфі нашої роботи.

2.3. Динаміка змін у екологічній компетентності старших дошкільників засобами розвивального середовища

Метою прикінцевого зрізу експериментальної роботи було з'ясування ефективності впровадженого проєкту розвивального середовища щодо формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Результати обстеження дітей на формуальному етапі експерименту містяться у таблиці 2.2., що подана у *додатку Б*.

Отже, як видно з таблиці 2.2., високий рівень сформованості екологічних знань продемонстрували 36% дітей ЕГ і 24% дітей КГ, на достатньому рівні – 52% дітей ЕГ і КГ, до низького рівня належать у 12% дітей ЕГ і 24% дітей КГ.

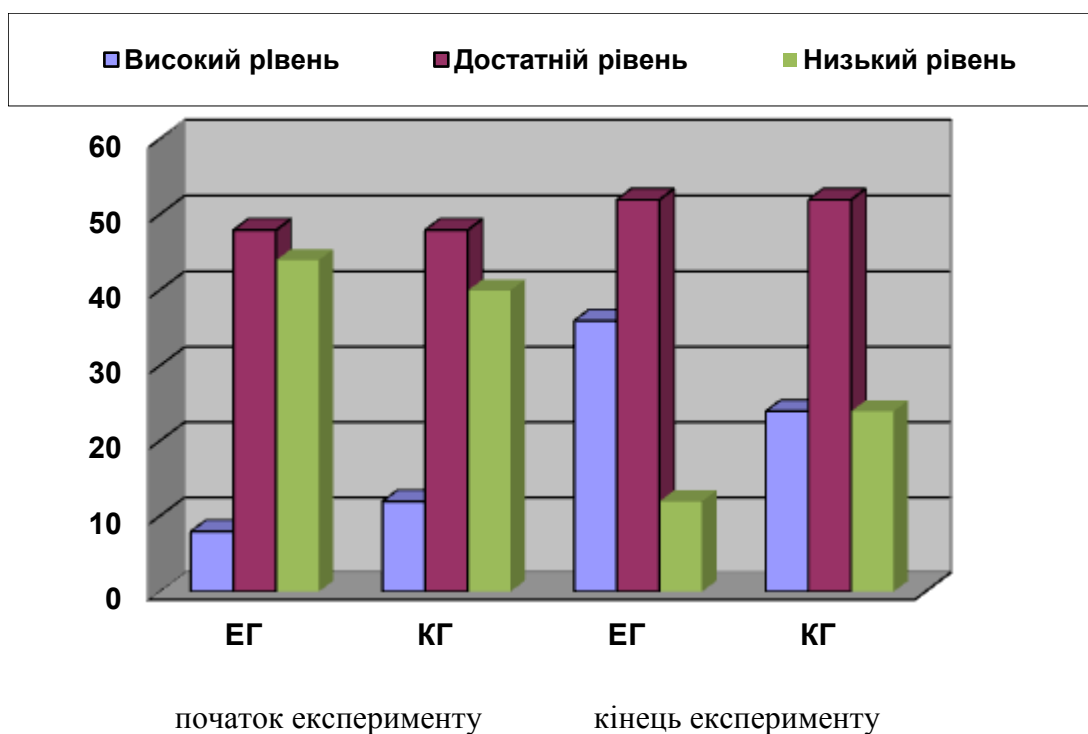
Порівняльні результати динаміки рівнів сформованості екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку на констатувальному та контрольному етапах експерименту подано у таблиці 2.3., що подана у *додатку Б*.

Як видно з таблиці 2.3, кількісні показники достатнього рівня сформованості екологічної компетентності у старших дошкільників експериментальної групи після формувального експерименту значно перевищували показники дітей контрольної групи і відповідні показники, здобуті під час констатувального етапу експерименту.

Отже, високий рівень сформованості екологічної компетентності досягли 36% дітей експериментальної групи (до формувального експерименту – 8%; показник зріс на 28%), достатній рівень сформованості екологічної компетентності виявили 52% дітей (до формувального експерименту – 48%; показник зріс на 4%), на низькому рівні сформованості екологічної компетентності залишилося 12% (було – 44%; показник зменшився на 32%) дітей старшого дошкільного віку.

У контрольній групі високого рівня сформованості екологічної компетентності досягли 24% дітей (до формувального експерименту – 12%; показник зріс на 12%), достатній рівень сформованості екологічної компетентності виявлений у 52% дітей (було – 48%; показник зріс на 4%), низький – 24% дітей (було 40%; показник зменшився на 16%).

Динаміку рівнів сформованості екологічної компетентності старших дошкільників представлено на рис. 2.2.

Рис. 2.2. Динаміка рівнів сформованості екологічної компетентності старших дошкільників, у % (контрольний етап)

Зростання показників рівнів сформованості екологічної компетентності у контрольній групі засвідчує ефективність роботи вихователя цієї групи за програмою «Дитина» [10].

Однак, як засвідчив експеримент, упровадження в освітній процес проект розвивального середовища з такими компонентами, як куточки природи, куточки експериментування (міні-лабораторії, зона дидактичної гри, книжкова поличка, наочний і демонстраційний матеріал, городна ділянка та клумба на подвір'ї, екологічна стежку, еко-музей забезпечує більш високі показники.

Таким чином, прикінцеві діагностичні зрізи засвідчують ефективність упровадження в освітній процес закладів дошкільної освіти розвивального середовища для забезпечення якості екологічної освіти. Підтвердженням цього є статистичні дані, зафіксована динаміка підвищення рівнів сформованості екологічної компетентності у

старших дошкільників до формувального експерименту і після його завершення, а також позитивні відгуки батьків і педагогів.

ВИСНОВКИ

У роботі міститься аналіз проблеми екологічної освіти дітей старшого дошкільного віку засобами розвивального середовища в сучасному просторі дошкільної освіти, висвітлення її теоретичних аспектів; доведено ефективність практичного застосування в освітньому процесі ЗДО.

На основі отриманих результатів ми можемо зробити наступні висновки:

1. Уточнено сутність екологічної освіти дітей дошкільного віку в контексті сучасної педагогічної думки. Науковці зазначають, що саме в дошкільному віці відбувається інтеграція дитини у суспільство та культуру, що забезпечує фундамент для розвитку екологічної особистості, яка володіє егоцентричним типом екологічної свідомості.

Розвивальне середовище - комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних умов, що забезпечують організацію життя дітей у дошкільному закладі. Еколого-розвивальне середовище – це єдність природного, предметного, соціального та середовища внутрішнього «Я», що забезпечує набуття дитиною досвіду контакту з природним оточенням та спілкуванням з дорослими (педагогами, батьками), це неперервна, педагогічно зумовлена, спільна діяльність дітей, а також дітей і дорослих; це середовище, яке може бути використане в пізнавальних і оздоровчих цілях, для розвитку у дітей навичок праці і спілкування з природою, для екологічного виховання дошкільнят і пропаганди екологічних знань серед дорослих .

Форми організації дітей, методи й прийоми ознайомлення їх із природою найрізноманітніші, вибір їх залежить від освітніх завдань, програмного матеріалу й віку дітей, а також від місцевих умов і природного оточення. Дослідниками визначений основний зміст екологічної освіти дошкільників, який полягає у формування

мотиваційних основ екологічної свідомості дитини. Екологічні знання мають стати засобами, які використовуються для практичної діяльності та відповідно їх мотивують.

2. Для оцінки рівнів сформованості екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку керувались трьома основними критеріями та їх показниками: когнітивний (знаннєвий) критерій (уявлення про природу): обсяг, системність, реалістичність, усвідомленість; мотиваційно-ціннісний критерій (ставлення до природи): емоції та мотиви; діяльнісний критерій (трудова навичка й уміння щодо догляду за живими об'єктами): уміння і навички догляду за об'єктами природи, вчинки.

3. Результати констатувального етапу експериментальної роботи дозволили дійти висновку, що стан сформованості екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку містить значні резерви щодо підвищення його ефективності.

4. З метою перевірки істинності чи хибності нашого припущення стосовно ефективності впровадження в освітній процес ЗДО екологоосвітніх засобів нами було спроектовано розвивальне середовище для формування екологічної компетентності та виявлено його переваги в екологічній освіті старших дошкільників шляхом здійснення педагогічного експерименту.

На прикінцевому етапі експерименту високого рівня сформованості екологічної компетентності досягли 36% дітей експериментальної групи (до формувального експерименту – 8%; показник зріс на 28%), достатнього рівня – 52% дітей (до формувального експерименту – 48%; показник зріс на 4%), на низькому рівні сформованості екологічної компетентності залишилося 12% (було – 44%; показник зменшився на 32%) дітей старшого дошкільного віку. Це підтвердило істинність нашого припущення.

Таким чином, ми мали змогу зробити висновок про те, що упровадження в освітній процес закладів дошкільної освіти розвивального середовища для забезпечення якості екологічної освіти є ефективним.

Перспективними вбачаємо наукові пошуки зазначеного аспекту проблеми у співпраці ЗДО і сім'ї; в альтернативних умовах здобуття дошкільної освіти; у полікультурному середовищі закладу дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А.М. Богуш. – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Бібік Н. Компетентністний підхід: рефлексивний аналіз застосування. / Н. Бібік // Основна школа. - 2005. - вип. 3-4.
3. Вахняк Н.В. Форування у дошкільників екологічної компетентності щодо світу птахів/ Вахняк Н.В., Чуксіна Р.І. // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. – 2014. - № 2. (13). – С. 238-242.
4. Вчуся управляти собою: Комплект наочних посібників для дошкільних закладів і початкової школи. - Харків: ТОВ Видавництво «Ранок», 2007. – 20 окремих аркушів у папірці.
5. Гавриш Н. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей. Методичні рекомендації щодо використання коректурних таблиць. / Гавриш Н., Безсонова О. – К.: Видавничий дім «Слово», 2012. – 256 с., 80 с.
6. Горопаха Н.М. Екологізація розвивального середовища дошкільного закладу [електронний ресурс] / Горопаха Н.М. – С. 395-400. - Режим доступу: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_65/79.pdf
7. Демонстраційний матеріал для бесід за картинками з теми «Екологія». – Х.: Вид-во «Ранок», 2007. - 16 таблиць.
8. Демонстраційний матеріал для бесід за малюнками з теми «Виховуємо казкою». – Х.: Вид-во «Ранок», 2007. - 16 таблиць.
9. Дидактичні ігри. 6-й рік життя. Серія: Дидактичні диски в ДНЗ. К.: ВГ «Основа».
10. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білоskalенко [та ін.] ; наук. ред.: Г.В. Беленька, М.А. Машовець; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — 304 с.

11. Досліди та експерименти з дітьми [електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/profesijna-skarbnichka/doslidita-eksperimenti-z-ditmi>.

12. Дослідно-експериментальна діяльність старших дошкільників як засіб ефективного розвитку пізнавальної та мовленнєвої активності. Методичний посібник./ Уклад. Бадьон Н.О. – Херсон, 2016. – 60 с.

13. Екологія дошкілля. Сталий розвиток. / Г. Волкова, Л. Атаманенко, Т. Науменко. – К.: Шкільний світ. – 96 с.

14. Живіріхіна Л. Формування екологічної компетентності дошкільників/ Живіріхіна Л. // Таврійський вісник освіти. – 2014. – № 4(48). – С. 69-75.

15. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики [наук.-метод. посібн.] / за ред. І.Г. Єрмакова. – Запоріжжя : “Центріон”, 2005.

16. Загородня Л. П. Підготовка майбутніх вихователів до створення предметного еколого-розвивального середовища як складової візуального іміджу дошкільного закладу [електронний ресурс] / Загородня Л. П. - Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. – С. 24-28. - Режим доступу: http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/files/8_7.pdf.

17. Інструктивно-методичні рекомендації «Щодо організації діяльності закладів освіти, що забезпечують здобуття дошкільної освіти у 2019/2020 навчальному році» [електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://mankiv.osv.org.ua/news/11-37-50-04-07-2019/>.

18. Каплуновська О. Організація екологічної освіти в сучасному навчальному закладі / О. Каплуновська, О. Самсонова // Вихователь-методист дошкільного закладу. - 2009. - № 8. - С. 9-13.

19. Карабаєва І. Сучасні підходи до понятійно-термінологічного забезпечення процесу створення розвивального освітнього середовища

ДНЗ [електронний ресурс] / Карабаєва І. - Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vird_2014_31_27.pdf.

20. Концепція екологічної освіти України / Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2002. - №7. – С.3-23.

21. Маневцова Л. М. Теория и методика экологического образования детей дошкольного возраста : Progr. учеб. дисциплины и метод. рекомендации. - СПб. : Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2002. - 25 с.

22. Нестеренко В.В. Екологічне виховання дітей дошкільного віку як педагогічна проблема [електронний ресурс]. / Нестеренко В.В., Лятамбур О.М. - Режим доступу: http://sandavak.narod.ru/stud_stat/lyatambur.pdf.

23. Николаева С.Н. Теория и методика экологического образования детей: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. - М.: Издательский центр «Академия», 2002. - 336 с.

24. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / О. Овчарук // Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К. : “К.І.С”, 2003.

25. Певіцина Т.О. Діяльність дошкільного навчального закладу та сім'ї з екологічного виховання дітей / Певіцина Т.О. // Таврійський вісник освіти. – 2013. – №2 (42). – С. 87-94.

26. Писарчук О. Т. Особливості формування предметно-розвивального середовища дошкільного навчального закладу/ Писарчук О. Т. - Наукові записки. Серія: педагогіка. – 2014. – №.4. – С. 9-16.

27. Плохій З. П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника : навч.-метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. Віку «Я у Світі» / З. П. Плохій. — К. : Світич, 2010. — 144 с.

28. Поліщук Н. А. Створення єдиного розвивального екологічного середовища в дошкільному навчальному закладі / Н. А. Поліщук // Пед. пошук. - 2010. - № 3. - С. 25-29.

29. Половіна О.А. Формування еколого-природничої компетенції дітей дошкільного віку: здоров'язбережувальний підхід / Половіна О.А., Гаращенко Л.В. // «Young Scientist». - № 8.1 (60.1). - August, 2018. – С. 47-52.

30. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн / О.І. Пометун. – К. : “К.І.С.”, 2004.

31. Почуття. Емоції: Комплект наочних посібників для дошкільних закладів і початкової школи. - Харків: ТОВ Видавництво «Ранок», 2006. – 20 окремих аркушів у папці.

32. Рожанська Л.С., Цюпак І.М. Організація та екологізація розвивального середовища закладу дошкільної освіти. / Рожанська Л.С., Цюпак І.М. // Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти: збірник наукових праць/ за заг.ред. Ю.А.Руденко. – Одеса: Бондаренко М.О., 2019. – С. 253-255.

33. Сергєєва В. Від екологічної освіти до екологічної свідомості / Сергєєва В., Семенюк О. // Проблеми педагогічних технологій. Збірник наукових праць. – Луцьк. – 2003. – Вип. 3. – С. 80–86.

34. Соколовська С. В. Особистісно орієнтований підхід у навчанні іноземної мови дітей шостого року життя : Автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.08 / С. В. Соколовська; Ін-т пробл. виховання АПН України. - К., 2005. - 21 с.

35. Сухар В. Л. Дидактичні ігри. Старший дошкільний вік / Авт.-упоряд. В.Л. Сухар. — Х.: Вид-во «Ранок», 2012. — 192 с.

36. Сухар В.Л. Дидактичні ігри для майбутнього першокласника. - К.: ВГ «Ранок». – 192 с.

37. Уроки ввічливості: Комплект наочних посібників для дошкільних закладів і початкової школи. - Харків: ТОВ Видавництво «Ранок», 2007. – 16 окремих аркушів у папірці.

38. Уроки доброти: Комплект наочних посібників для дошкільних закладів і початкової школи. - Харків: ТОВ Видавництво «Ранок», 2006. – 20 окремих аркушів у папірці.

39. Цюпак І.М. Класифікація педагогічних досліджень в галузі історії дошкільної педагогіки / Classification of pedagogical research in the field of preschool pedagogy history [Текст] / І.М. Цюпак // Children & Schools, Issue 4 (2), (October), Volume 39. Oxford University Press, 2017. - Pages 950 – 1304. – S. 1180-1185.

40. Черновол Н. До питання формування екологічної компетентності студентів / Н. Черновол // Педагогіка і психологія проф. освіти. - 2009. - № 2. - С. 132-142.

41. Шмалей С. В. Система екологічної освіти в загальноосвітній школі в процесі вивчення предметів природничо-наукового циклу : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня докт. пед. наук : 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Шмалей Світлана Вікторівна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2005. – 44 с.

42. Якименко С.І. Дидактично-демонстраційний матеріал з тем: «Рослини», «Птахи», «Звірі», «Овочі», «Фрукти», «Транспорт». Перша молодша група (3-й рік життя): Навчальний посібник. – Тернопіль: Видавництво «Навчальна книга - Богдан», 2010.

43. Якименко С.І. Дидактично-демонстраційний матеріал з тем: «Сонце. Вода. Дощ. Вітер. Сніг. Земля», «Ялинка. Дерево. Кущ. Трава. Квіти», «Курочка. Півник. Корівка. Котик. Собака. Ведмідь. Заєць. Лисиця. Ворона. Синиця. Коза. Качка. Шпак. Сорока». Перша молодша група (3-й рік життя): Навчальний посібник. – Тернопіль: Видавництво «Навчальна книга - Богдан», 2010.

44. Якименко С.І. Дидактично-демонстраційний матеріал з тем: «У лікаря», «В магазині», «В перукарні», «Одяг», «Іграшки», «На пошті», «На будові», «Овочі», «Фрукти», «Сім'я», «Свійські тварини», «Знаряддя праці», «Зима», «Весна», «Осінь», «На дорозі». Друга молодша група (4-й рік життя): Навчальний посібник. – Тернопіль: Видавництво «Навчальна книга - Богдан», 2007.

45. Якименко С.І. Мандрівка курчєнятка Піка: авторська інтегрована технологія «Я і світ навколо мене»/ С. І. Якименко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. – 56 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Форма картки діагностичного обстеження рівня сформованості
екологічної компетентності дитини старшого дошкільного віку**

Діагностичні завдання	Бали		
I. Уявлення про природу	1 бал – уявлення про об'єкти живої й неживої природи, їх істотні ознаки і властивості поверхневі; дитина має невеликі за обсягом знання; завдання виконує неправильно, допускає багато неточностей, не може відповісти на поставлені запитання.	2 бала – у дитини є деякі істотні уявлення про об'єкти живої й неживої природи, їх властивості і ознаки; при виконанні завдань допускає 2-3 помилки, не на всі поставлені запитання відповідає правильно, не завжди може аргументувати свою відповідь.	3 бала – сформоване широке коло уявлень про об'єкти живої й неживої природи; завдання виконує правильно, на поставлені запитання відповідає, упевнено аргументуючи свою відповідь.
а) жива природа:			
<i>Завдання 1.</i>			
<i>Завдання 2.</i>			
<i>Завдання 3.</i>			
<i>Завдання 4.</i>			
<i>Завдання 5.</i>			
<i>Завдання 6.</i>			
<i>Завдання 7.</i>			
<i>Завдання 8.</i>			
б) нежива природа:			
<i>про воду</i>			
<i>про пісок</i>			
<i>про природні явища (вітер, дощ, небо)</i>			
II. Ставлення до природи.	1 бал – дитина віддає перевагу грі, малюванню та ін.; за власною ініціативою не проявляє бажання спілкуватися з живими об'єктами, відсутній інтерес і бажання до взаємодії з ними.	2 бала – із задоволенням, за власною ініціативою спілкується переважно зі знайомими, привабливими для неї тваринами й рослинами.	3 бала – віддає перевагу діяльності із природними об'єктами. Із задоволенням за власною ініціативою спілкується із тваринами (знайомими й незнайомими) і рослинами.
<i>Завдання 1.</i>			
III. Уміння здійснювати діяльність із природними об'єктами (праця в природі).	1 бал – дитина не вміє доглядати за живими істотами.	2 бала – сформовані деякі вміння догляду за живими істотами. Спрямованість праці по догляду за живими істотами до кінця не осмислена – захоплений процесом, а не якістю результату для живого об'єкта.	3 бала – охоче відгукується на пропозицію дорослих допомогти живій істоті; самостійно бачить необхідність догляду і якісно його виконує. Знає наслідки від допомоги живому.
<i>Завдання 1.</i>			
Достатній показник			

Результати констатувального та контрольного етапів експерименту

Таблиця 2.1. Рівень сформованості екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку (констатувальний експеримент)

Група Рівень	ЕГ		КГ	
	Кількість дітей	%	Кількість дітей	%
Високий	2	8	3	12
Достатній	12	48	12	48
Низький	11	44	10	40

Таблиця 2.2. Рівень сформованості екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку (контрольний експеримент)

Група Рівень	ЕГ		КГ	
	Кількість дітей	%	Кількість дітей	%
Високий	9	36	6	24
Достатній	13	52	13	52
Низький	3	12	6	24

Таблиця 2.3. Динаміка рівнів сформованості екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку на констатувальному та контрольному етапах експерименту

Група Рівень	ЕГ				КГ			
	констатувальний експеримент		контрольний експеримент		констатувальний експеримент		контрольний експеримент	
	Кількість дітей	%	Кількість дітей	%	Кількість дітей	%	Кількість дітей	%
Високий	2	8	9	36	3	12	6	24
Достатній	12	48	13	52	12	48	13	52
Низький	11	44	3	12	10	40	6	24

Перелік навчально-наочних посібників

Вчуся управляти собою: Комплект наочних посібників для дошкільних закладів і початкової школи. - Харків: ТОВ Видавництво «Ранок», 2007. – 20 окремих аркушів у папірці.

Гавриш Н. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей. Методичні рекомендації щодо використання коректурних таблиць. / Гавриш Н., Безсонова О. – К.: Видавничий дім «Слово», 2012. – 256 с., 80 с.

Демонстраційний матеріал для бесід за картинками з теми «Екологія». – Х.: Вид-во «Ранок», 2007. - 16 таблиць.

Демонстраційний матеріал для бесід за малюнками з теми «Виховуємо казкою». – Х.: Вид-во «Ранок», 2007. - 16 таблиць.

Дослідно-експериментальна діяльність старших дошкільників як засіб ефективного розвитку пізнавальної та мовленнєвої активності. Методичний посібник./ Уклад. Бадьон Н.О. – Херсон, 2016. – 60 с.

Почуття. Емоції: Комплект наочних посібників для дошкільних закладів і початкової школи. - Харків: ТОВ Видавництво «Ранок», 2006. – 20 окремих аркушів у папці.

Уроки ввічливості: Комплект наочних посібників для дошкільних закладів і початкової школи. - Харків: ТОВ Видавництво «Ранок», 2007. – 16 окремих аркушів у папірці.

Уроки доброти: Комплект наочних посібників для дошкільних закладів і початкової школи. - Харків: ТОВ Видавництво «Ранок», 2006. – 20 окремих аркушів у папірці.

Якименко С.І. Дидактично-демонстраційний матеріал з тем: «Рослини», «Птахи», «Звірі», «Овочі», «Фрукти», «Транспорт». Перша молодша група (3-й рік життя): Навчальний посібник. – Тернопіль: Видавництво «Навчальна книга - Богдан», 2010.

Якименко С.І. Дидактично-демонстраційний матеріал з тем: «Сонце. Вода. Дощ. Вітер. Сніг. Земля», «Ялинка. Дерево. Кущ. Трава. Квіти», «Курочка. Півник. Корівка. Котик. Собака. Ведмідь. Заєць. Лисиця. Ворона. Синиця. Коза. Качка. Шпак. Сорока». Перша молодша група (3-й рік життя): Навчальний посібник. – Тернопіль: Видавництво «Навчальна книга - Богдан», 2010.

Якименко С.І. Дидактично-демонстраційний матеріал з тем: «У лікаря», «В магазині», «В перукарні», «Одяг», «Іграшки», «На пошті», «На будові», «Овочі», «Фрукти», «Сім'я», «Свійські тварини», «Знаряддя праці», «Зима», «Весна», «Осінь», «На дорозі». Друга молодша група (4-й рік життя): Навчальний посібник. – Тернопіль: Видавництво «Навчальна книга - Богдан», 2007.

Якименко С.І. Мандрівка курчєняткa Пікa: авторськa інтегровaнa технологія «Я і світ навкoло мене»/ С. І. Якименко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. – 56 с.

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Додаток Г

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Рожанська Ліна Сергіївна

учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЮЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;

- принципів та правил академічної доброчесності;

- нульової толерантності до академічного плагіату;

- моральних норм та правил етичної поведінки;

- толерантного ставлення до інших;

- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;

- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;

- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

- надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

- не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

- своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

- не чинити правопорушень і не сприяти цьому іншими особами;

- підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

- поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

- не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національного, расового, статевого чи іншої належності;

- відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

- не піддроблювати документи;

- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

- не задіювати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символики університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягти власних корисних цілей;

- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці інших студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

(дата)

(підпис)

Ліна Рожанська
(ім'я, прізвище)

ДОВІДКА**про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці**

кваліфікаційної роботи СВО Бакалавр

спеціальності 012 Дошкільна освіта (денна форма)

Автор роботи	Рожанська Л.
Назва роботи	Формування екологічної компетентності дошкільників через розвивальне середовище
Факультет	Педагогічний факультет
Науковий керівник	доцент Цюпак І.М.
Роботу перевірено за допомогою програмного засобу	Unicheck
Ідентифікаційний номер роботи	ID файлу: 1002507731
Результати перевірки	Схожість 20,9%

Директорка Наукової бібліотеки

Нателла АРУСТАМОВА

Бібліотекарка I категорії

Стефанія Собољ